

הקוד אתי של ILTA - עברית

(אושר בכינוס השנתי של ILTA שנערך בוונקובר במרס 2000)

מסמך זה, הקוד האתי הראשון שניסח האיגוד הבינלאומי למבחני שפה (ILTA), הוא מערכת של עקרונות השואבים מן הפילוסופיה של המוסר ותפקידם להנחות התנהגות מקצועית טובה. המסמך אינו חוקה או תקנון, והוא אף אינו מספק כללים לעיסוק מקצועי. מטרתו להציע אמות מידה להתנהגות אתית משביעת רצון של כל מי שעוסקים במבחני שפה. הקוד האתי קשור לקוד התנהגות נפרד (בשלבי הכנה). הוא מבוסס על שילוב בין העקרונות של הפקת תועלת, אי-גרימת נזק, צדק וכבוד לעצמאותו של אדם ולחברה האזרחית.

בקוד האתי הזה תשעה עקרונות יסוד, וכל אחד מהם מפורט בסדרה של הסברים והערות שמטרתם להבהיר את טבעם של העקרונות. העקרונות קובעים מה חברי ILTA צריכים לעשות או לא לעשות, ובאופן כללי יותר, כיצד עליהם לנהוג או למה הם, או המקצוע שלהם, צריכים לשאוף. כמו כן, העקרונות מזיהים את הקשיים ואת המקרים יוצאי הדופן שהם חלק בלתי-נפרד מיישומם של עקרונות אלו. ההסברים מפרטים את כללי ההתנהגות המותרת, ומבהירים שאי-עמידה בהם עלולה לגרום עונשים חמורים, כמו ביטול החברות ב-ILTA על-פי המלצת ועדת האתיקה של ILTA. אף שקוד אתי זה מבוסס על קודים אתיים דומים (לאורך ההיסטוריה), הוא שואף לשקף את האיזון המשתנה תמיד של ערכים חברתיים ותרבותיים ברחבי העולם, ומשום כך על בוחני השפה לפרשו יחד עם קוד ההתנהגות הקשור אליו.

כל הקודים המקצועיים צריכים להנחות את המצפון המקצועי ואת השיפוט המקצועי. קוד אתי זה של ILTA אינו פותר את בוחני השפה מהמחויבויות ומהאחריות המוטלות עליהם בגין קודים אחרים שקיבלו על עצמם או מחובותיהם על-פי החוקים – הלאומיים והבינלאומיים כאחד – שהם כפופים להם.

בוחני שפה הם ישויות מוסריות עצמאיות, ולעתים יש להם עמדה מוסרית אישית שאינה עולה בקנה אחד עם השתתפות בהליכים מסוימים. הם רשאים, מבחינה מוסרית, לסרב להשתתף בהליכים העומדים בסתירה לאמונתם המוסרית האישית. אם בוחני שפה מקבלים על עצמם משרות מסוימות שהם צופים כי הם עלולים להידרש בהן להיות מעורבים במצבים הסותרים את אמונותיהם, עליהם ליידע את מעסיקם או את מעסיקם האפשרי בנוגע לעובדה זו. על המעסיקים והעמיתים מוטלת האחריות לוודא שבוחני שפה כאלה לא יופלו לרעה במקום עבודתם.

הקוד האתי נתמך בדוגמאות המופיעות בקוד ההתנהגות (ש-ILTA שוקדת כעת על גיבושו). הקוד האתי מתמקד בעקרונות המוסר ובאידיאלים של המקצוע, ואילו קוד ההתנהגות מציין את הדרישות המינימליות לעיסוק במקצוע, ומתמקד בהבהרה מהי התנהגות מקצועית בלתי-הולמת ומהי התנהגות בלתי-מקצועית.

הן הקוד האתי והן קוד ההתנהגות צריכים להתאים עצמם לצרכי המקצוע ולשינויים החלים בו, ובבוא הזמן יהיה צורך לערוך בהם תיקונים בתגובה לשינויים במבחני שפות ובחברה. הקוד האתי ייבחן שוב בעוד חמש שנים, או לפני כן, אם יהיה בכך צורך.

כלל 1

על בוחני שפה לכבד את אנושיותו של כל אחד מן הנבחנים ולנהוג בו בכבוד. עליהם להעניק לכל אחד מן הנבחנים את שיקול הדעת המקצועי המיטבי, ולכבד את צרכיו, את ערכיו ואת תרבותו של כל אדם בשעה שהם מעניקים לו שירותי בחינת שפה.

הסבר:

- בוחני שפה לא יפלו נבחנים או ינצלו לרעה נבחנים על בסיס של גיל, מגדר, גזע, מוצא אתני, נטייה מינית, רקע לשוני, אמונה, השתייכות פוליטית או דת, וכן לא יכפו בידועין את ערכיהם-שלהם (למשל ערכים חברתיים, רוחניים, פוליטיים או אידיאולוגיים), עד כמה שהם מודעים להם.
- בוחני שפה לא ינצלו לרעה לעולם את הלקוחות שלהם ולא ינסו להשפיע עליהם בדרכים שאינן קשורות למטרות השירות שהם מספקים או למחקר שהם מבצעים.
- יחסי מין בין בוחני שפה ובין נבחנים לעולם אינם אתיים.

- הוראה ומחקר בבחינות שפה הכרוכים בשימוש בנבחרים (ובכלל זה בסטודנטים) מחייבים את הסכמתם. **הדבר מחייב גם** יחס של כבוד כלפיהם וכלפי פרטיותם. יש להביא לידיעתם של מי שמעורבים בכך שסירובם להשתתף לא ישפיע על איכות השירות שהם מקבלים מבוחן השפה (בהוראה, במחקר, בפיתוח, במנהל). **השימוש** בכל אמצעי הבחינה הקשורים לנבחרים (דפים, אמצעים אלקטרוניים, וידאו ושמע) מחייב את הסכמתם המודעת לפני שאלה משמשים למטרות משניות.
- על בוחני שפה לעשות כל מאמץ להפיץ את המידע שהם מפקינים לכל בעלי העניין הרלוונטיים בדרך מועילה ככל האפשר.
- במידה שהדבר אפשרי, יש להתייעץ עם הנבחרים בכל עניין הנוגע לאינטרסים שלהם.

כלל 2

בוחני שפה ישמרו בסוד את כל המידע שהושג בתוקף סמכותם המקצועית בנוגע לנבחרים, ויפעילו שיקול דעת מקצועי בכל הקשור לשיתוף מידע זה.

הסבר:

- לנוכח השימוש הנרחב בחומר מצולם ובפקסימיליה, ברישומי בחינות ממוחשבים ובמאגרי מידע, לנוכח הדרישה הגוברת ממקורות שונים לאחריותיות, ולנוכח האופי האישי של המידע שהתקבל מהנבחרים, בוחני השפה מחויבים לכבד את זכותם של הנבחרים לסודיות ולאבטח את כל המידע הקשור ביחסים בין הבוחן לנבחן.
- סודיות אינה יכולה להיות מוחלטת, בפרט כאשר המידע נוגע לסטודנטים שניתן כי הם מתחרים זה בזה על קבלה למוסד כלשהו או על משרה. יש לשמור על איזון עדין בין הקפדה על סודיות, בתור מרכיב יסודי בחובתו המקצועית של בוחן השפה, ובין האחריות הרחבה יותר של הבוחן כלפי החברה.
- באופן דומה, במקרים שבהם הדבר הולם, גם לעמיתיו למקצוע של בוחן השפה יש זכות לגשת למידע על נבחנים שאינם נבחרים שלהם, וזאת כדי לשפר את איכות השירות שהמקצוע מציע. במקרים כאלה, על מי שקיבלו גישה למידע מוטלת החובה לשמור על סודיות.
- מידע על נבחרים שנאסף ממקורות שאינם הבוחן במישרין (למשל ממורים של התלמידים הנבחרים) כפוף לאותם עקרונות של סודיות.
- ייתכן שיהיו מקרים שבהם החוק יצריך חשיפה של מידע, למשל כאשר בוחן השפה ייקרא להעיד בתור עד מומחה בבית משפט. בנסיבות כאלה, בוחן השפה פטור מחובתו המקצועית לסודיות.

כלל 3

על בוחני שפה לציית לכל הכללים האתיים הרלוונטיים הנכללים בתקנונים הלאומיים והבינלאומיים בשעה שהם מבצעים ניסוי, טיפול או כל פעילות מחקרית אחרת.

הסבר:

- התקדמות בתחום מבחני השפה תלויה במחקר, והדבר כרוך בהשתתפותם של נבדקים בני אדם. על מחקר זה לעמוד בכללים מקובלים של חקירה אקדמית, להיות מבוסס על היכרות מעמיקה עם הספרות המקצועית, ולהיות מתוכנן ומבוצע על-פי הסטנדרטים הגבוהים ביותר.
- על כל מחקר להיות מוצדק. כלומר, מכל מחקר שהוצע יש לצפות במידה סבירה שיספק תשובות לשאלות שהעלה.
- זכויות האדם של המשתתפים במחקר צריכות לקבל תמיד קדימות על פני האינטרסים של המדע או של החברה.
- כאשר יש חשש לאי-נוחות או לסכנה למשתתף במחקר, יש לשקול את התועלת שבמחקר, אבל אין בתועלת זו כשהיא לעצמה כדי להצדיק אי-נוחות או סכנה. אם מתרחשות פגיעות בלתי צפויות, יש תמיד להפסיק את המחקר או לשנותו.
- על ועדת אתיקה בלתי-תלויה להעריך את כל הצעות המחקר כדי לוודא שהמחקרים עולים בקנה אחד עם הסטנדרטים המדעיים והאתיים הגבוהים ביותר.

- מידע רלוונטי בנוגע למטרות, לשיטות ולסיכונים של המחקר ולא-הנוחות הכרוכה במחקר צריך להינתן לנבדקים מראש. על המידע להימסר כך שיובן במלואו. הסכמתו של הנבדק צריכה להינתן באופן חופשי, בלא לחץ, כפייה או איום.
- כל נבדק רשאי לסרב להשתתף במחקר, לחזור בו מהסכמתו להשתתף בו וכן לפרוש ממנו בכל עת לפני פרסום תוצאות המחקר. סירוב כזה לא יפגע ביחס שהנבדק מקבל.
- יש להקדיש תשומת לב מיוחדת לעניין קבלת ההסכמה מראש כאשר מדובר בנבדקים שיש להם יחסים של תלות (למשל סטודנטים, קשישים, תלמידים מאותגרים לשונית).
- במקרה של קטין, יש לקבל את הסכמתו של הורה או של אפוטרופוס, אבל גם את הסכמת הילד עצמו, אם הוא בוגר ובעל הבנה במידה מספקת.
- מידע סודי שהתקבל במחקר לא ישמש למטרות אחרות מאלה שצוינו בהצעת המחקר המאושרת.
- על פרסום תוצאות המחקר להיות אמתי ומדויק.
- פרסום דוחות מחקר לא יאפשר את זיהוי הנבדקים שהיו מעורבים במחקר.

כלל 4

אל לבוחני שפה לאפשר ניצול לרעה של הידע או של המיומנויות שלהם, עד כמה שהם יכולים.

הסבר:

- בוחני שפה לא ינצלו ביודעין את הידע המקצועי שלהם או את מיומנויותיהם כדי לקדם מטרות הסותרות את האינטרסים של הנבחנים שלהם. כאשר התערבותו של הבוחן אינה מיועדת במישרין לתועלת הנבחנים (למשל, כאשר הם מתבקשים לשמש כנבדקים במבחן מיומנות שפותח עבור מצב אחר), טבעה של ההתערבות צריך להיות מובהר היטב.
- אי-הסכמה של נבחן עם ערכי מוסר, דת או ערכים אחרים הרווחים בחברה, או מעמד של מהגר בלתי-רצוי, לא יהיו הגורם המכריע בהערכת יכולת לשונית.
- יהיו אשר יהיו הנסיבות החוקיות, בוחני שפה לא ישתתפו, במישרין או בעקיפין, בעינויים או בכל צורה אחרת של ענישה אכזרית, בלתי-הומאנית או משפילה (ראו הצהרת טוקיו, 1975).

כלל 5

על בוחני השפה להמשיך לפתח את הידע המקצועי שלהם ולחלוק ידע זה עם עמיתים ועם אנשי מקצוע אחרים בתחום השפה.

הסבר:

- למידה רצופה וקידום הידע האישי הם היבט יסודי בתפקיד המקצועי. הימנעות מכך היא בגדר פגיעה בטיב השירות הניתן לנבחנים.
- על בוחני שפה להשתמש במגוון צורות הלמידה העומדות לרשותם. הדבר עשוי להיות כרוך בהשתתפות בתכניות מתמשכות ובכנסים העוסקים בבחינת שפה, וכן בקריאה סדירה של פרסומים מקצועיים רלוונטיים.
- על בוחני שפה לנצל הזדמנויות לבוא במגע עם עמיתים ועם אנשי מקצוע רלוונטיים נוספים בתחום השפה, ולראות בכך אמצעי חשוב לפיתוח הידע המקצועי.
- על בוחני שפה לחלוק ידע חדש עם עמיתיהם באמצעות פרסומו בכתבי עת מקצועיים מוכרים או בכנסים.
- מבוחני השפה מצופה לתרום להשכלתם ולהתפתחותם המקצועית של בוחני שפה הנמצאים בשלבי הכשרתם המקצועית, וכן לתרום לגיבוש כללים לדרישות הליבה של הכשרה מקצועית זו.
- על בוחני שפה להיות מוכנים לתרום להשכלתם של הסטודנטים במקצועות השפה הרחבים יותר.

על בוחני השפה להיות שותפים לשימור היושרה של מקצועם.

הסבר:

- על בוחני השפה לקדם ולחזק את היושרה של תחום עיסוקם באמצעות עידוד תודעה של אמון ואחריות הדדית בקרב עמיתים. במקרה של חילוקי דעות, יש להביע את ההשקפות השונות בהגינות ומתוך כבוד, ולא בדרך של השמצות.
- בוחני השפה מפתחים ומקיימים נורמות מטעם החברה. משום כך, יש להם מעמד מיוחד המחייב אותם לעמוד בסטנדרטים אישיים ומוסריים הולמים בעיסוקם המקצועי, וכן בהיבטים של חייהם האישיים שעשויה להיות להם השפעה על היושרה המקצועית שלהם.
- בוחני שפה שנודע להם על התנהגות בלתי מקצועית של עמית, צריכים לנקוט צעדים מתאימים. צעדים אלו עשויים לכלול דיווח לרשויות הרלוונטיות.
- אי-עמידה בקוד אתי זה תיבחן במלוא הרצינות, ועלולה להביא לידי עונשים חריפים, בהם ביטול החברות ב-ILTA.

כלל 7

על בוחני שפה, מתוקף תפקידם החברתי, לשאוף לשפר את איכות בחינות השפה, ההערכות ושירותי ההוראה, לקדם הקצאה הוגנת של שירותים אלו ולתרום לחינוך החברה בכל הקשור ללימוד שפה ולמיומנויות השפה.

הסבר:

- על בוחני השפה חלה חובה מיוחדת לתרום לשיפור השירותים והתנאים של בחינות השפה, שכן למרבית הנבחנים אין אפשרות בחירה והם נמצאים בעמדה נחותה בשל מעמדם כדוברים לא ילידים.
- על בוחני שפה להיות מוכנים, בתוקף היותם בעלי ידע ומומחיות, לייעץ למי שמפקדים על מתן שירותים של בחינות שפה.
- על בוחני שפה להיות מוכנים לסייע ולשתף פעולה עם אחרים כדי להבטיח שנבחנים במבחני שפה יקבלו את השירות הטוב ביותר האפשרי.
- על בוחני שפה להיות מוכנים לעבוד עם גופים מייעצים, סטוטוריים, התנדבותיים ומסחריים שיש להם תפקיד במתן שירותים של בחינות שפה.
- בוחני שפה צריכים לנקוט צעדים מתאימים אם שירותים אלו – בשל מגבלות כספיות או סיבות אחרות – אינם עומדים בסטנדרטים המינימליים. במקרים חריגים ייתכן שיהיה על בוחני שפה להתנער משירותים כאלה, ובתנאי שהדבר אינו מזיק לנבחנים.
- על בוחני שפה להיות מוכנים לפרש ולהפיץ בחברה מידע מדעי רלוונטי וחוות דעת מקצועיות מבוססות. בעשותם כן, על בוחני השפה להבהיר את מעמדם – בתור דוברים המייצגים מוסד מקצועי מוכר, או בתור מי שאינם כאלה. אם הדעות שהם מביעים נוגדות את הדעות המקובלות, עליהם לציין זאת.
- על בוחני השפה לתרום תרומה מבוססת מבחינה מדעית לשיח הציבורי בסוגיות סוציו-פוליטיות רגישות, כמו גזע, פגיעה או גידול ילדים.
- על בוחני השפה להבחין בין תפקידים כמחנכים, המבוסס על ידע מקצועי, ובין תפקידים כאזרחים.
- בשעת מילוי מחויבויותיהם על-פי כלל זה, על בוחני שפה להקפיד להימנע מקידום עצמי ומהשמצה של עמיתים.
- על בוחני שפה להבהיר היטב שאין הם מתיימרים (ולא נראים כאילו הם מתיימרים) שהידע הרלוונטי כולו מצוי בידיהם-שלהם בלבד.

על בוחני השפה להיות מודעים לחובותיהם כלפי החברה שבה הם פועלים, ובו בזמן להכיר בכך שחובותיהם אלו עלולים לסתור לעתים את מחויבויותיהם כלפי הנבחרים או כלפי בעלי עניין אחרים.

הסבר:

- כאשר תוצאות מבחן מתקבלות ממוסדות (משרדי ממשלה, גופים מקצועיים, אוניברסיטאות, בתי ספר, חברות מסחריות), על בוחני השפה מוטלת החובה לדווח על תוצאות אלו בדיוקנות, גם אם הן בלתי רצויות לנבחרים ולבעלי עניין אחרים (משפחות, מעסיקים אפשריים וכדומה).
- בתור מי שמשתייכים לחברה שבה הם פועלים, על בוחני שפה להכיר במחויבותם לדרישות המבחן של אותה חברה, גם אם הם עצמם אינם מסכימים עמן. במקרים שבהם אי-ההסכמה שלהם היא בגדר התנגדות מצפונית, צריכה להיות להם הזכות לפרוש ממתן השירות המקצועי.

כלל 9

על בוחני השפה לשקול כדבר שבשגרה את ההשפעות האפשריות של עיסוקם – הן ההשפעות קצרות הטווח והן ההשפעות ארוכות הטווח – על כל בעלי העניין, ולשמור לעצמם את הזכות לפרוש ממתן שירותים מקצועיים מסיבות מצפוניות.

הסבר:

- בתור אנשי מקצוע, על בוחני שפה מוטלת האחריות להעריך את ההשלכות האתיות של הפרויקטים הנמסרים להם. אף שאין הם יכולים להביא בחשבון את כל התוצאות האפשריות, עליהם להעריך היטב את ההשפעות הסבירות, ובמקרים שבהם השפעות אלו לדעתם אינן קבילות מבחינה מקצועית, עליהם לפרוש ממתן השירות. במקרים כאלה עליהם להיוועץ עם בוחני שפה עמיתים כדי לקבוע עד כמה אלה שותפים לדעתם, ולשמור לעצמם תמיד את הזכות, במקרים שבהם העמיתים מביעים דעות שונות, לנקוט עמדה אישית על-פי מצפונם.